

Köçkünlər, qaçqınlar, məcburi köçkünlər və etik jurnalistika
Şərq tərəfdaşlığı ölkələri və Rusiya jurnalistləri üçün məsləhətlər
(Jurnalistlər tərəfindən hazırlanıb)

Mediaya kim nəzarət edirsə, beyinlərə də o, nəzarət edir.

Cim Morrison

Kütləvi informasiya vasitələri (media) çağdaş cəmiyyətlərin həyatında əsas rolunu oynayır. Buraya həm də demokratik dəyərlərin yayılması, çoxfikirlilik, eyni zamanda ksenofobiya və rasizmin intişarı da daxildir. Köç, sığınacaq axtarma, insanlar arasında fərqliliklər və bunların çağdaş cəmiyyətlərə təsiri mübahisəli – insanların bu haqda bir-birinə zidd düşüncələrinin olduğu müzakirəyə layiq məsələlər olaraq qalır. Keçmiş Sovet coğrafiyasında “qaçqın”, “məcburi köçkün” və “sığınacaq axtaran” istilahları mediada fərq qoyulmadan, eyni mənalı sözlər kimi işlədilir. Çox zaman statusu bəlli olmayan gəlmələrə münasibətdə “qanunsuz köçkün” ifadəsi ümumiləşdirilmiş şəkildə işlədilir.

Günümüzdə Şərq tərəfdaşlığı ölkələri və Rusiyada medianın xüsusi köçkün qruplarına münasibətdə - köç proseslərinin işıqlandırılmasında məsələyə yanaşması çox vaxt mənfəi və münaqişə doğuracaq qaydada şəkillənib. Örnək üçün, “köçkün” və “gəlmə” istilahları mediada iqtisadi təhdid və ya əmək bazarında artan rəqabət təhlükəsi ilə əlaqələndirilir. Halbuki “qaçqınlar” və “sığınacaq axtaranlar” ölkənin rifah sisteminin iqtisadi yükü ilə əlaqələndirilir. Belə media yanaşmasına tez-tez yer verilməsi köçkünlüyə və köçkünlərə mənfəi münasibətə aparıb çıxarır və köçkün qruplarına münasibətdə stereotiplərə dayanan yanaşmanı fəallaşdırır, hətta səsvermə seçiminə təsir edə bilər.

Bu isə o deməkdir ki, jurnalist yayımlanan informasiyanı təkrar-təkrar yoxlamalı, istifadə edilən istilahları və dillə tanış olmalıdır. Demokratiyanın ayaqda qala bilməsi üçün gərəkli olan həqiqəti söyləmək, özəl bilgilərə saygılı olmaq, informasiyaya bərabər çatım imkanlarını təmin etmək jurnalistin əsas məsuliyyəti kimi qeyd edilir.

KÖÇ

Bir fərdin və ya fərdlər qrupunun sərhədlərdən kənara və ya sərhədlər içində yer dəyişməsi. Bu, müddətindən, tərkibindən və səbəbindən asılı olmayaraq insanların hər cür yerdəyişməsini ehtiva edən bir əhali hərəkətidir; buraya qaçqınların, yer dəyişən şəxslərin, iqtisadi köçkünlərin və ailələrin birləşdirilməsi halı da daxil olmaqla başqa səbəblərdən insanların köçməsi daxildir.

KÖÇKÜN

Köçkün,

- hüquqi statusundan;
- yer dəyişmənin könüllü və ya məcburi olmasından;
- yer dəyişmənin səbəblərindən;
- yaxud da qalma müddətinin uzunluğundan asılı olmayaraq

özünün daimi yaşadığı yerdən ölkə içində və ya ölkə xaricinə yer dəyişdirən bir fərddir:

İŞÇİ KÖÇKÜN

İşçi köçkün elə bir şəxsdir ki, onun istər ölkə içində, istərsə də xaricə yer dəyişməsi məhz iş imkanını təmin etmək istəyi ilə bağlıdır.

QANUNSUZ KÖÇKÜN

Qanunsuz köçkün ifadəsi uyğunsuz istilahdır. Heç bir insan övladı qanunsuz deyildir. Yaxşı olar ki, “icazəsiz köçkün” və ya “rəsmiləşdirilməmiş köçkün” ifadələri işlədilsin.

QAÇQIN

Beynəlxalq hüquqa görə, qaçqın o kəslərə deyilir ki, onların həyatı və ya insan haqları necə olmaları və ya nəyə inanmaqlarından (irq, cins, etnik mənsubiyyət, siyasi düşüncələr və ya dini inanclar, sosial qrup mənsubiyyəti və s. kimi) asılı olaraq təhlükə altında olduğu üçün öz ölkələrindən çıxmalı olurlar. Belə fərdləri öz hökumətləri qorumaq istəmir və ya qoruya bilmir.

Qaçqınların bəlli hüquqları vardır və onların zorla öz ölkələrinə qaytarılmaqdan müdafiə haqqı tanınır.

SİĞINACAQ AXTARANLAR

Sığınacaq axtaranlar qaçqın kimi müdafiə aramaqda olan və hökumətin onların müraciətini dəyərləndirməsini gözləyən şəxslərdir. Bu şəxslərin qaçqın kimi müraciətləri rədd edilmədiyi müddətcə gəldikləri ölkədə qalmaq hüququ var. Onların həm də müraciətlərinə ədalətli baxılması, lazım gəldikdə baxışı mübahisələndirmək hüququ var. Hər bir şəxsin başqa bir ölkədə sığınacaq axtarmağa haqqı var.

MƏCBURİ KÖÇKÜN

Savaştan, etnik və ya dini, yaxud da başqa münaqişədən qurtulmaq istəyən şəxslər qaçqın düşə bilər. Əgər beynəlxalq sərhədləri keçməzlərsə, onlara “məcburi köçkün” deyilir. Qaçqın tanımlamasına uyğun gəlməyənlərə də alternativ olaraq uyğun müdafiə və ya humanitar status təmin edilir ki, öz yurdlarına dönə bilmədikləri müddət ərzində “qalma izni”nə sahib olsunlar.

TÖRƏMƏ MÜDAFİƏ

Törəmə müdafiə qaçqın istilahının hüquq çətiri altına düşməyən fərdə verilə bilər. Törəmə müdafiənin təmin edilməsi üçün 3 əsas vardır. Bunlar bir fərdin

1. öz ölkəsində ölüm hökmü və ya onun icrasına məruz qalması;
2. işgəncə, qeyri-insani və aşağılayıcı münasibət və ya cəza gözləməsi;
3. beynəlxalq və ya daxili silahlı münaqişə səbəbindən zorakılığa məruz qalması

hallarıdır.

MÜXTƏLİFLİK

Müxtəliflik fərqli keçmişi/mənsubiyyəti/seçimi olanlara təmkinli münasibətin həvəsləndirilməsi konsepsiyasıdır.

Müəlliflər:

Azər HƏSRƏT, Azərbaycan Mətbuat Şurası İdarə Heyətinin üzvü və xarici əlaqələr komissiyasının sədri

Bu iş çərçivəsində aşağıdakı materiallardan istifadə edilib:

- Reporting on Refugees. The UNCHR Report www.unhcr.org/58e1ed994.pdf
- IOM (2007) Glossaire de la Migration. publications.iom.int/system/files/pdf/iml_9_fr.pdf
- Refugee Phrasebook 2016 www.refugeephasebook.de
- European Commission (2015): European Migration Network Glossary ec.europa.eu/home-affairs/content/irregular-migrant-0_en